

1. INLEIDING

Het integrale en nationale karakter van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) vraagt om interactie met vele partijen. Om de transitieopgaven waar we in Nederland voor staan te verwezenlijken, zijn coalities nodig. De overheden, kennisinstellingen, bedrijven en maatschappelijke organisaties in Utrecht kunnen en willen een belangrijke bijdrage leveren aan het realiseren van de vier NOVI-prioriteiten. Om dit aanbod waar te kunnen maken, heeft Utrecht op haar beurt ook een vraag aan het Rijk te stellen. In dit ambtelijke positionpaper van de provincie Utrecht, in afstemming met onze regionale partners, wordt op dit aanbod en deze vraag ingegaan.

2. AANBOD VAN UTRECHT IN 2018

Als je kijkt naar het Utrecht van nu, dan zijn er een aantal factoren die Utrecht tot een topregio maken. Dit is het aanbod dat Utrecht doet aan haar inwoners en aan Nederland:

- De provincie heeft een unieke mix van historische steden en dorpen en gevarieerde landschappen, natuurgebieden en erfgoed op korte afstand van elkaar. Het Utrechtse landschap is door de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap uitgeroepen tot het mooiste van de Randstad (en na het landschap van Fryslân het mooiste van Nederland). Er is een groot aanbod aan culturele voorzieningen. Het is hier aantrekkelijk om te wonen, te werken en te ontspannen.
- Utrecht behoort volgens de Europese Commissie tot de absolute top van de meest concurrerende regio's in de Europese Unie. De provincie heeft de tweede economie van Nederland (bron: CBS StatLine) en is exporteur van diensten aan de rest van ons land. Utrecht is sterk op het gebied van kennis, onderwijs, zakelijke en financiële diensten, ICT, transport en logistiek, life sciences & health en agrifood (bron: Economisch Beeld Utrecht+).
- Een gezonde leefomgeving van stad, dorp en landelijk gebied staat hoog op de agenda en de gezondheidseconomie is onderscheidend en veelbelovend voor werkgelegenheid en voor de toepassing in de regio en daarbuiten.
- De inwoners van Utrecht hebben een relatief hoog opleidingsniveau. De universiteit is de grootste van het land en er is goed onderwijs. Er zijn kansen voor een bloeiende kenniseconomie waar iedereen van profiteert.
- Utrecht is onderdeel van de Randstad, vormt een schakel met de rest van Nederland, heeft uitstekende OV- en wegverbindingen, ligt aan het drukbevaren Amsterdam-Rijnkanaal en ligt nabij mainport Schiphol. Utrecht is de draaischijf van Nederland en mede daardoor dé ontmoetingsplek bij uitstek. Zo'n 8 miljoen mensen zijn in staat om binnen 45 OV minuten de best bereikbare plek van Nederland te bereiken: Utrecht CS.

3. TOEKOMSTIGE GROEI VAN UTRECHT

Het aanbod van het huidige Utrecht vertaalt zich in groei. Tussen nu en 2050 staat ons heel wat te wachten. Wanneer we kijken naar de toekomst, dan komen er diverse trends en ontwikkelingen op ons af:

- In de provincie is tussen 2016-2050 behoefte aan circa 157.000 tot 175.000 extra woningen (bron: Primos). Ook de werkgelegenheid in de provincie neemt stevig toe. Naar verwachting zal deze tot 2050 groeien met meer dan 100.000 banen (bron: Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving scenario's). Utrecht is daarmee de snelst groeiende stedelijke regio van Nederland. Dit gaat samen met een grote mobiliteitstoename.
- De Nationale Markt- en Capaciteitsanalyse laat zien dat zes van de elf nationale urgente capaciteitsproblemen (weg en OV) in 2040 zich hier voordoen. Ook op de fietspaden, in de tram en in de bus wordt het drukker. Dit resulteert in flinke bereikbaarheidsknelpunten.
- Het huidige energieverbruik in de provincie Utrecht is 100 PJ (bron: Klimaatmonitor Utrecht). Wil je dit duurzaam gaan opwekken, dan komt dit bijvoorbeeld neer op 4000 windmolens of 33.000 hectares aan zonnecollectoren.
- De veerkracht van de basis van de leefomgeving (bodem- en watersysteem, kwaliteit geluid, lucht en licht en natuur en biodiversiteit) staat onder druk door het steeds intensievere gebruik ervan, door

klimaatverandering en in veenweidegebieden als gevolg van bodemdaling.

- In de landbouw zijn er ontwikkelingen gaande met aan de ene kant schaalvergroting en industrialisering en aan de andere kant een toenemende belangstelling voor kleinschalige landbouw met nevenfuncties (bron: Trendverkenning tot 2050 van de fysieke leefomgeving in de provincie Utrecht).

4. HORIZON PROVINCIE UTRECHT 2050

Via een breed participatietraject is de "Horizon provincie Utrecht 2050" tot stand gekomen (zie <https://omgevingswet.provincie-utrecht.nl>). In deze Horizon kent de provincie een duurzaam evenwicht tussen groei en leefbaarheid in een blijvend grote diversiteit aan steden, dorpen en landschappen. De groei in inwoners, economie en mobiliteit heeft een plek gekregen en de opgaven voor energietransitie, klimaatverandering en gezondheid hebben we van een Utrechts antwoord voorzien. Utrecht heeft een groene, gezonde en slimme woon-, werk- en leefomgeving die goed is voor het welzijn van mens, plant en dier.

Nederland en Utrecht hebben richting 2050 meervoudige transitieopgaven die wij gezamenlijk op een kwalitatief hoogwaardige wijze in de ruimte moeten inpassen. Kijkend naar de vier prioriteiten voor de NOVI, dan is dit het aanbod dat Utrecht voor 2050 aan haar inwoners en aan Nederland doet.

BVR Adviseurs

NOVI-prioriteit	Aanbod van Utrecht voor 2050
Sterke, leefbare en klimaatbestendige steden en regio's	Utrecht heeft gezonde, duurzame en bereikbare steden en dorpen
Duurzaam economisch groeipotentieel NL	Utrecht heeft een groene, gezonde en slimme economie
Ruimte voor klimaat- en energietransitie	Utrecht is energieneutraal en klimaatbestendig
Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied	Utrecht een vitaal & levend landschap en een circulaire & natuurinclusieve landbouw

Utrecht heeft gezonde, duurzame en bereikbare steden en dorpen

Utrecht gaat naar een schaa sprong in stedelijkheid toe. Als hoofdkeuze wordt daarbij ingezet op binnenstedelijk en binnendorps bouwen en ontwikkelingen rondom OV knooppunten. Pas op het moment dat blijkt dat er niet voldoende binnenstedelijke en binnendorpse capaciteit gegenereerd kan worden, komen nieuwe uitleglocaties in beeld. Ook daarbij hebben locaties rondom OV knooppunten prioriteit. Dit alles rekening houdend met de draagkracht van het bodem- en watersysteem. Wij kiezen daarvoor, omdat wij deze provincie ook op lange termijn aantrekkelijk en bereikbaar willen houden. Deze verstedelijkingsstrategie helpt om onze positie in de absolute top van de meest concurrerende regio's in de Europese Unie te behouden.

Binnenstedelijk en binnendorps bouwen betekent een focus op compact, gestapeld en multifunctioneel. We maken steden en dorpen klaar voor de toekomst. Zij zijn:

- gezond (meer ruimte voor bewegen, ontspannen en ontmoeten; met een goede lucht- en geluidskwaliteit).
- energieneutraal (duurzame woningen en gebouwen).
- klimaatadaptief (groen en waterrijk).
- inclusief ingericht (openbare ruimte, voorzieningen en woningen voor iedereen).
- bereikbaar (excellent OV, aantrekkelijke loop- en fietsroutes en 'mobility as a service').

Dit is alleen verantwoord als er tegelijkertijd extra en voldoende wordt geïnvesteerd in slimme, schone en veilige mobiliteit en een betere verbinding van steden en dorpen met het landelijk gebied. Deze investeringen komen niet alleen ten goede aan Utrecht, maar aan heel Nederland.

Vragen aan het Rijk:

- Opnemen perspectiefgebied "Utrecht, Gezond Stedelijk Leven voor iedereen" (band A12-zone, via Merwedekanaal - Utrechts Stationsgebied – Rijnsweerd naar het Utrecht Science Park) in de NOVI, gekoppeld aan gezonde en duurzame groei van wonen, werken en verblijven in balans met goede bereikbaarheid.

- Samenwerken aan en investeren in schaa sprong in stedelijkheid en mobiliteit binnen het MIRT (o.a. het programma U Ned).
- Blijvend doneren aan een revolverend fonds voor stedelijke transformatie.
- Bieden van experimenteer ruimte bij het realiseren van ruimtelijke initiatieven op milieubelaste plekken en het vooruitlopen op toekomstige mobiliteitsinnovaties.

Utrecht heeft een groene, gezonde en slimme economie

De economisch groei vindt steeds meer plaats tussen de topsectoren in plaats van daarbinnen (bron: Raad voor de leefomgeving en infrastructuur). De kwaliteit van de leefomgeving en de aanwezigheid van veel kennisinstellingen, bedrijven en organisatie op het gebied van gezondheid en agrifood in Utrecht gaan goed samen met deze nieuwe economie. De provincie is in dit opzicht uniek; het is niet één parel die Utrecht uniek maakt in een internationaal krachtenveld, maar juist de combinatie (de snoer) is winnend.

Uitgaande van het huidige ruimtelijk economisch DNA is het toekomstbeeld voor de economie van Utrecht in 2050: een goed functionerende draaischijf NL, niet alleen qua OV en wegen maar vooral ook als broedplaats en marktplaats voor nieuwe, kennisgedreven ontwikkelingen. Dat sluit aan bij onze centrale ligging en positie van leverancier van diensten aan de rest van ons land.

Voor 2050 zijn de volgende *ambities* geformuleerd:

- Utrecht behoort tot de (inter)nationale top op het gebied van life sciences, health, food en duurzaamheid.
- Utrecht is dé proeftuin van Nederland waarin denkers en doeners samenwerken aan slimme innovaties op het gebied van gezond stedelijk, dorps en landelijk leven voor iedereen.
- Utrecht blinkt (inter)nationaal uit in slimme oplossingen op het gebied van mobiliteit en ruimtegebruik.
- overheden werken samen met private partners aan een goede regionale economie: flexibel en ondernemend.

Om dit mogelijk te maken wordt ingezet op:

- het versterken van de nationale knooppuntfunctie, zowel over het spoor als over de weg.
- een voortvarende (door)ontwikkeling en verbinding van de Utrechtse toplocaties en knooppunten uit de Ruimtelijk Economische Ontwikkelstrategie (REOS): Utrecht Science Park, Utrecht Stationsgebied, Merwedekanaalzone en Amersfoort stationsgebied.

Vragen aan het Rijk:

- Opnemen van het REOS-gedachtegoed om de internationale concurrentiepositie te versterken in de

NOVI, uitgaande van selectiviteit, samenhang en complementariteit in de economische kerngebieden.

- Komen tot een integrale visie op de betekenis van economische kerngebieden voor het brede vestigingsklimaat. REOS zou een goede basis kunnen zijn voor verdere uitwerking.
- Samenwerken voor en investeren in het multimodaal doorontwikkelen van de draaischijf NL (zowel over de weg als over het spoor) en in het versterken en verbinden van de REOS-toplocaties en -knooppunten binnen het MIRT (o.a. het programma U Ned).

Utrecht is energieneutraal en klimaatbestendig

De provincie heeft de ambitie om in 2040 energieneutraal te zijn, Utrecht stad zelfs al in 2030. Dit betekent dat de energie die we zelf gebruiken ook zelf duurzaam opwekken. Het energieverbruik wordt zoveel mogelijk teruggedrongen door besparing. Het inpassen van energietransitie als nieuwe ruimtevrager is zowel in stad, dorp als landelijk gebied een uitdaging, evenals de realisatie van duurzame energiebronnen in relatie tot het beschermen van de waarden van landschap, natuur en erfgoed.

Bij klimaatbestendig denken we aan waterveiligheid (dijken op sterkte) en zoetwatervoorziening. De ruimtelijke inrichting moet klimaatbestendig en waterrobuust worden en waar mogelijk meekoppelen met andere grote maatschappelijke opgaven (energietransitie, circulaire economie, vernieuwde landbouw). Ruimtelijke ordening van boven- en ondergrond zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Bodemdaling in het veenweidegebied wordt tegengegaan, waarmee de uitstoot van CO₂ verminderd wordt. Dit is een opgave die we gezamenlijk met de buurprovincies, gemeenten en waterschappen oppakken.

We moeten in staat zijn om de grote extremen van het klimaat veerkrachtig op te vangen. Dit is een extra opgave die ruimte vraagt. En dus een uitdaging in het ontwerp van compacte steden en dorpen, zowel binnen de kernen als bij uitbreiding en in samenhang met het ontwikkelen van robuuste landschappen.

Vragen aan het Rijk:

- Samenwerken en investeren in het versterken van de dijken langs de Nederrijn-Lek, het verzekeren van de zoetwatervoorziening en het klimaatbestendig en waterrobuust inrichten binnen het Deltaprogramma.
- Samenwerken en investeren in het tegengaan van de bodemdaling in het veenweidegebied.
- Uitwerken van de Klimaatwet en instellen van een nationaal energie- en klimaatprogramma.

Utrecht heeft een vitaal & levend landschap en een circulaire & natuurinclusieve landbouw

De Utrechtse landschappen zoals we die nu kennen (Eemland, Gelderse Vallei, Groene Hart, Nieuwe Hollandse Waterlinie, Rivierengebied, Stelling van

Amsterdam en de Utrechtse Heuvelrug) worden hoog gewaardeerd en vormen een vestigingsplaatsfactor van formaat. Deze landschappen worden doorontwikkeld, voortbouwend op het verhaal van elk landschap.

Bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt ingezet op het meebewegen van de landschappen met de natuurlijke water- en bodemsystemen. Zij dragen bij aan de klimaatneutrale leefomgeving, waterberging, zoetwatervoorziening, en in het Groene Hart en Eemland aan beperking van bodemdaling. Veranderingen hangen samen met bijvoorbeeld duurzame energie en circulaire en natuurinclusieve landbouw. Landbouw blijft een belangrijke drager. Het zijn moderne boerenbedrijven die goed zijn voor mens, vee, lucht en bodem.

Er zijn vier robuuste natuursystemen in Utrecht: de Utrechtse Heuvelrug, het Rivierengebied, het Veenweidegebied en de Eemvallei. De biodiversiteit in het landelijk gebied is hoog, zowel in de natuurgebieden als daarbuiten. Daardoor functioneert het geheel goed.

Cultuurhistorisch waardevolle structuren als de waterlinies, landgoederen, agrarische cultuurlandschappen en de Limes zijn herkenbaar op regionale en lokale schaal. Nieuwe functies zijn zorgvuldig ingepast in deze structuren, en ook bij monumenten, waarbij de kwaliteiten van het erfgoed leidend zijn. Voor het Unesco werelderfgoed zijn de 'Outstanding Universal Values' bepalend. De archeologische waarden worden behouden.

Vragen aan het Rijk:

- Opnemen perspectiefgebied "Groene Hart" in de NOVI, gekoppeld aan tegengaan bodemdaling, energietransitie en metropolaan landschap.
- Samenwerken en investeren in het beschermen en versterken van (inter)nationaal unieke landschappen als Groene Hart, Utrechtse Heuvelrug en de waterlinies.
- Ondersteunen van de UNESCO-nominatie Nieuwe Hollandse Waterlinie / Stelling van Amsterdam.
- Ondersteunen proeftuinen voor een circulaire en natuurinclusieve landbouw.

Utrecht staat voor meervoudige transitieopgaven

Er komen veel ruimtevragers op Utrecht af omdat zij in trek blijft om te wonen, te werken, te ontspannen, te ontmoeten en te verplaatsen, door de energie- en klimaatopgaven en door de ontwikkelingen in de landbouw. Tegelijkertijd willen we onze provincie aantrekkelijk houden. Dit is een puzzel die vraagt om slimme keuzes, combinaties, evenwicht, maar soms ook prioritering.

Vraag aan het Rijk:

- Gezamenlijk met ons een antwoord vinden op, richting geven aan en inspanning leveren voor onze meervoudige transitieopgaven. Te beginnen met het opstellen van een gezamenlijke Omgevingsagenda.